

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-2-90-8>

УДК 796.06

Петричук П.А.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ У МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Анотація. Вивчено теоретичні аспекти диференційованого підходу до фізичного виховання студентів. У статті проаналізовано особливості та роль елементів диференціації та індивідуалізації фізичного виховання. Дано оцінку впливу різних типів диференціації на підвищення або зниження мотивації студентів вищих навчальних закладів до занять фізичною культурою. Процес формування мотивів до занять фізичною культурою передбачає взаємодію елементів емоційної, когнітивної та вольової сфер особистості, на які активно може впливати педагог, обираючи той чи інший вид фізичної активності відповідно до обраної моделі диференціації занять фізичною культурою. Добір диференційованих форм та методів викладання фізичної культури сприяє формуванню причинно-наслідкових схем та забезпечує емоційне закріплення, що формує мотиваційну установку студентів.

Ключові слова: фізичне виховання, диференціація, індивідуалізація, мотивація, навчання, здоров'я.

Petruchyk Petro

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

THE ROLE OF DIFFERENTIATED APPROACH IN STUDENTS' MOTIVATION FOR PHYSICAL EDUCATION

Summary. Theoretical aspects of differentiated approach in student's physical education is studied. Specific areas of the differentiation and individualization of physical education and their roles are analyzed. It is studied how different types of differentiation impact student's motivation for studying physical education rising or degradation. The motivation building process for studying physical education suspects the cooperation between elements of emotional, cognitive and volitional spheres of personality. Educator can influence these spheres by using different forms and methods of work concerning accepted model of differentiated approach for physical education. A choice of criteria of differentiation has important role in the increase of reason of students to get engaged in a physical culture. Age as a differentiation criterion of the physical exertion can not be an objective estimation of physical preparedness of students. Individual acceleration of physical development is accompanied by considerable variation indexes of maturity, physical capacity and physical preparedness of teenagers of one age. Individual differences from averages by the level of biological, functional and motive development may vary enormously. At different stages of motivation formation, such as stimulus, actualization of needs, emergence of abstract and specific goals, distribution of needs priorities, analysis of preferences, opportunities, experience, moral control, choice of specific goals, programs, criteria for evaluating the result, motivation for action, volitional act and the emergence of intention, invaluable is the role of well-chosen methods and forms of work based on a differential approach to physical education. Harmonious development and formation of physical culture of students can be realized taking into account the characteristic features of development and physical condition of students during the differentiation of means of physical education. The role of a differentiated approach in motivating students to engage in physical education is to successfully choose methods and forms that take into account the peculiarities of student development, and as a result have a positive effect on students health. The usage of differentiated forms and methods in physical education helps to establish causal relationship. This also contributes to form motivational policy of students behavior.

Keywords: physical education, differentiation, individualization, motivation, health.

Постановка проблеми. На сучасному етапі з урахуванням інтенсивного розвитку суспільства та технологій фізичне виховання студентів варто розглядати як інструмент формування особистісного та психологічного здоров'я, а не тільки кризь призму його впливу на соматичне та фізичне здоров'я. У числі найбільш поширених педагогічних та соціально-психологічних проблем, що стоять перед викладачами вищої школи, ставлення студентів до фізичного виховання. Відповідно і завданням для вищої школи є спонукання до здорового способу життя, формування потреби систематично займатися

спортом, а у першу чергу – належного рівня фізичної культури.

Диференційований підхід до фізичного виховання як важіль формування фізичної культури особистості полягає не тільки у формуванні оптимального фізичного стану, рухових/ігрових навичок та вмінь, опануванні виду спорту, а в першу чергу – це механізм впливу вищезазначеного на вольову та мотиваційну складові особистості. У час розповсюдження комп'ютерних технологій, малорухомого способу життя, зниження соціальної активності молоді вкрай важливо сформувати у студентів потребу підтримки здорового

способу життя, фізичного розвитку, рухової активності тощо.

Таким чином у спонуканні студентів до діяльності, здатної задовольнити зазначені потреби, вагому роль відіграють засоби формування мотивації до занять спортом та фізичною культурою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження виділяють різні причини (соціальні, психологічні, побутові, антропологічні), що призводять до фізкультурної безграмотності, невідомого ставлення до власного здоров'я [2, с. 78].

Проблему зацікавленості студентів навчальною діяльністю, заняттями фізичною культурою вивчали Кочарян О.С., Белянічева В.В., Железняк Ю.Д.

Питання диференційованого та індивідуального підходу до занять фізичною культурою детально проаналізовано в працях Боднар І.Р.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Мотивування як проблема навчання є центром досліджень педагогічної психології, зважаючи на той факт, що як якість опанування знаннями/вміннями, так і сам процес оволодіння ними знаходиться в прямій залежності від мотивованості особистості до такої діяльності [9, с. 381]. Експериментально встановлено, що позитивна мотивація із відповідною долею вірогідності є фактором компенсації недостатньої професійної або іншої компетентності та ступеня оволодіння навичками, з іншого боку ж негативну мотивацію не можуть компенсувати ані високий рівень розвитку таких здібностей, ані ступінь їх опанування. На підставі аналізу психологічних досліджень Р. Стернберга, можна розглядати мотивацію як більший фактор успіху, ніж інтелект. Це пов'язано з тим, що у рамках певної діяльності людям властиво демонструвати незначний діапазон здібностей на відміну від широкого кола мотивування [8, с. 328]. Для належної організації диференційованого підходу варто враховувати неоднозначність визначення та розуміння комплексності проблеми мотивації, розуміти природу та структуру мотивації, особливо враховуючи різні функції окремих елементів мотивування. Термін «мотив» можна трактувати як комплекс факторів, що викликають прояви активності: мета, потреби, установки, відчуття боргу, зацікавленість тощо. Єдиного підходу до трактування мотивації у сучасній науковій літературі немає.

З іншого боку занепокоєння як батьків та педагогів, так і держави в цілому викликає стан здоров'я та фізичної підготовки. До основних причин незадовільного стану фізичного здоров'я та несформованості фізичної культури є невідповідність якості виконуваних фізичних навантажень тим нормам, що стоять перед різними віковими категоріями [3, с. 216].

Здоров'яформуюча функція навчання у вищому навчальному закладі полягає у зміцненні фізичного здоров'я студентів, формування інтересу та стабільної залученості до занять фізичними вправами не тільки під час навчального процесу, але й у повсякденному житті. Використання усіх доступних форм фізичного виховання, зобов'язання до самостійних занять є необхідним фактором для реалізації зазначеної функції. Традиційні форми фізичного виховання мало цікаві студентам. Особливого значення у цьому аспекті набуває індивідуальний підхід у фізич-

ному вихованні, що сприяє досягненню кращих результатів у залученості студентів до фізичного виховання, вихованні та формуванні всебічно розвиненої особистості. Запорукою успішної реалізації функцій фізичного виховання у вищому навчальному закладі стане оцінка особистості студента крізь призму його індивідуальності.

Мета статті полягає у вивченні впливу використання принципів та елементів диференційованого підходу у фізичному вихованні студентів на їх мотиваційні тенденції.

Виклад основного матеріалу. Найбільш ефективно використання навчального часу можливе за умови запровадження педагогом індивідуалізованих у напрямку складності та обсягу завдань. Враховувати рівень фізичної підготовленості різних груп студентів стає можливим завдяки запровадженню принципу поступового підвищення складності програми фізичного виховання, диференціюючи як самі завдання так і оцінки за їх виконання. Диференціація та індивідуалізація занять є чинником залучення до навчального процесу практично кожного студента, а також на працевлаштування та вибору найбільш доцільного та раціонального підходу до занять із студентів різних категорій мотивованості. Таким чином студент з об'єкта навчання опановує функцію суб'єкта, що є додатковим стимулом для засвоєння нової інформації та оволодіння новими навичками.

Можна стверджувати, що основним завданням педагога, що мотивований на досягнення належної ефективності своєї праці, є пошук та запровадження результатів творчих доробок та пошуку форм і методів такої взаємодії із студентами, що через запровадження нетрадиційних та вдосконалення класичних прийомів забезпечить якісну мотивацію останніх до активних занять фізичною культурою не лише в навчальному закладі, а й до ведення здорового способу життя.

Таргетований вплив на формування мотивації студентів до діяльності, пов'язаної як з навчанням, майбутньою професією, так і фізичною культурою, є одним із завдань вищого навчального закладу. На підставі діагностики реальних мотивів, запровадження диференційованих підходів навчання можлива активізація внутрішніх ресурсів особистості. Оскільки основним стрижневим механізмом особистості є структура мотивації студента, завданням вищого навчального закладу є формування та розвиток орієнтованих на досягнення поставленої мети як навчання, так і професійної діяльності мотиваційних компонентів [6, с. 27].

Якісна диференціація у системі фізичного виховання студентів можлива за умови розуміння педагогом відмінностей студентів, що можуть полягати:

- у рівні здоров'я;
- у рівні фізичної підготовки та розвитку;
- у різному віці студентів в одній групі;
- у наявності обох статей студентів в одній навчальній групі;
- у різних рівнях знань і умінь при решті рівних умов;
- у відмінних характері та темпі розумових процесів;
- у різному рівні пізнавальної активності, самостійності;
- у різних темпах оволодіння знаннями та навичками;

у нерівнозначній мотивації;
у різних ступенях волевиявлення [5, с. 89].

Гармонійне та збалансоване формування рухових навичок та здібностей, опанування фізичною культурою є завданням для педагога вищої школи, що може бути реалізоване з урахуванням характерних ознак розвитку та фізичного стану студентів під час диференціації засобів фізичного виховання. Факторами, що можуть негативно вплинути на мотивацію студентів до занять фізичною культурою, є вибір методів і форм, що не враховують особливостей розвитку студентів, та як результат негативно вплинути на стан їх здоров'я [11, с. 24]. Роль диференційованого підходу полягає у забезпеченні максимально педагогічного та здоров'яформуючого ефекту, оптимізації та раціоналізації методів викладання фізичної культури в сучасній вищій школі. Під диференціацією автор розуміє таку форму та зміст організації навчання, що урахують індивідуальні специфічні особливості та здібності, прихильність до видів діяльності, особливості протікання інтелектуальних процесів. А відносно диференціації фізичного виховання як системи здоров'язбережувальних та зміцнюючих заходів, мотивування до активної рухової діяльності та заняття спортом, залучення їх до рухової активності та занять спортом, висуваються наступні вимоги: облік відмінностей у стані здоров'я учнів; вивчення відмінностей рівнів фізичного розвитку готовності; мотивованості; гендерних відмінностей. У реаліях вищої школи мало можливе створення груп із подібними наборами критеріїв, а отже і знижується варіативність викладання фізичної культури в таких групах. Перевагами диференційованого підходу є зменшення небезпеки перенавантаження, підвищення здоров'яформуючого ефекту, опанування навичок та вдосконалення раніше опанованих вмінь.

Важливу роль у підвищенні мотивування студентів до занять фізичною культурою є вибір критеріїв диференціації. Так, наприклад, вік як критерій диференціації допустимого рівня навантаження не може дати об'єктивної оцінки фізичної підготовленості студентів. Індивідуальна акселерація чи ретардація фізичного розвитку супроводжується значною варіативністю показників морфофункціональної зрілості, фізичної працездатності та фізичної підготовленості підлітків одного віку [10, с. 19]. Індивідуальні відмінності від середніх величин за рівнем біологічного, функціонального та рухового розвитку можуть значно варіюватися. Показники розвитку рухових вмінь студентів одного віку та статі варіабельні, що в основному стосується м'язової сили, витривалості та швидко-силових якостей.

До інших критеріїв диференціації фізичного виховання належать мотиви студентів, рівень волевих зусиль, уваги, особливостей нервової системи, умінь та професійних навичок, активність пізнавальної компоненти [10, с. 7]. Специфічними критеріями диференціації є урахування індивідуально-соматичних особливостей студентів, рівня психофізіологічного розвитку, біологічної сформованості, стану фізичного здоров'я, біологічних факторів (тип адаптивної реакції, частота серцевих скорочень, частота дихання, рівень соматичного здоров'я, величина споживання кис-

ню, реакція на фізичні навантаження, особливості нервової системи тощо [1].

Основу мотиваційної системи студентів становлять: пізнавальні та соціальні мотиви; направленість на результат; установки; потреби; самоконтроль та самооцінка; цілепокладання; емоційність. Процес формування мотивів до занять фізичною культурою передбачає взаємодію елементів емоційної, когнітивної та волевої сфер особистості, на які активно може впливати педагог, обираючи той чи інший вид фізичної активності відповідно до обраної моделі диференціації занять фізичною культурою. На різних етапах формування мотивованості, таких як стимульний вплив, актуалізації потреб, виникнення абстрактної та визначення конкретної мет, розподіл пріоритетів потреб, аналіз вподобань, можливостей, стану досвіду діяльності, моральний контроль (відповідність цінностям, ідеалам), вибір конкретної цілі, програми, критеріїв оцінки результату, спонукання до діяльності, волевий акт та виникнення наміру, неопієненою є роль вдало підібраних методів та форм роботи, що ґрунтуються на диференційному підході до фізичного виховання. Після досягнення бажаного (а у даному випадку – грамотно сформульованого педагогом) результату діяльності у відповідно до отриманої оцінки відбувається закріплення мотиваційних механізмів [7, с. 116]. Отже, можна стверджувати, що добір диференційованих форм та методів викладання фізичної культури сприяє вибудові причинно-наслідкових схем та забезпечує емоційне закріплення, що формує мотиваційну установку студентів.

Висновки. Гармонійний розвиток та формування фізичної культури студентів може бути реалізовано з урахуванням характерних ознак розвитку та фізичного стану студентів під час диференціації засобів фізичного виховання.

Важливим критерієм диференціації фізичного виховання є мотивуюча складова поведінки студентів, ступінь волевих зусиль, особливості формування та розвитку нервової системи, професійних умінь тощо. Врахування індивідуальних особливостей соматичного стану студентів, їх психофізіологічного стану, біологічної зрілості, фізичного здоров'я, інших біологічних факторів належать до специфічних критеріїв диференціації. Роль диференційованого підходу у мотивації студентів до занять фізичною культурою полягає у вдалому виборі методів і форм, що враховують особливості розвитку студентів, і як результат позитивно впливають на стан їх здоров'я.

Формування причинно-наслідкових схем поведінки студентів є кінцевим результатом та метою якісного добору диференційованих форм та методів викладання фізичної культури. Таким чином, практичні заняття мають бути проведені таким чином, коли студенти відчувають підвищення та збільшення рівня складності вправ та завдань, для забезпечення максимальної мотивованості, коли студенти одержують позитивні емоції за результатами успіху та досягнень. Особливими механізмами диференціації навчання є індивідуальних підхід та якісне результативне спілкування педагога.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку додаткових шляхів стимулювання мотивації студентів до занять фізичною культурою та спортом.

Список літератури:

1. Арламовський Р. Сучасні підходи до фізичного виховання школярів з різним рівнем фізичного стану. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2011. Вип. 13. С. 34–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vrpu_fiz_kult_2011_13_8 (дата звернення: 08.01.2021).
2. Байтало Ю.М. Роль фізичного виховання у професійній підготовці курсантів навчальних закладів МВС України. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2008. № 6. С. 78–80.
3. Бар-Ор О. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения. Киев, 2009. 528 с.
4. Боднар І.Р. Диференційоване фізичне виховання : навч. посібник. Львів : ЛДУФК, 2017. 200 с.
5. Железняк Ю.Д., Минбулатов В.М. Теория и методика обучения предмету «Физическая культура» : учеб. пособие. Москва, 2004. 272 с.
6. Кочарян О.С., Фролова Є.В., Павленко В.М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навч. посібник. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського, 2011. 40 с.
7. Макаркин А.В. Дифференцированный подход к формированию мотивации учебной деятельности учащихся общеобразовательных учреждений (На примере дисциплин школьного математического курса) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Саранск, 2005. 194 с.
8. Реан А.А., Бордовская Н.В., Розум С.И. Психология и педагогика. СПб, 2002. 432 с.
9. Фарбер Д.А., Дубровинская Н.В. Функциональная организация развивающегося мозга (возрастные особенности и некоторые закономерности). *Физиология человека*. 1991. № 5. С. 17–25.
10. Філінков В.І. Система професійної-прикладної фізичної підготовки фахівців машинобудівної промисловості : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення»; Львівський держ. ін-т фіз. культури. Львів, 2003. 24 с.
11. Чернявський М.В. Рекреаційно-оздоровчі технології у процесі фізичного виховання молодших школярів : дис. ... канд. наук з фіз. вих та спорту : 24.00.02. Київ, 2011. 196 с.

References:

1. Arlamovs'kyu R. (2011) Suchasni pidkhody do fizychnoho vykhovannya shkolyariv z riznym rivnem fizychnoho stanu [Modern approaches to physical education of schoolchildren with different levels of physical condition]. *Bulletin of the Precarpathian University. Physical Education*, vol. 13, pp. 34–45.
2. Baytalo Yu.M. (2008) Rol' fizychnoho vykhovannya u profesiyniy pidhotovtsi kursantiv navchal'nykh zakladiv MVS Ukrainy [The role of physical education in the professional training of cadets of educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, no. 6, pp. 78–80.
3. Bar-Or O. (2009) *Zdorov'e detey y dvyhatel'naya aktyvnost': ot fyzyolohycheskykh osnov do praktycheskoho prymerenyya* [Children's health and physical activity: from physiological foundations to practical application]. Kyiv: Olymp literature. (in Russian)
4. Bodnar I.R. (2017) *Dyferentsiyovane fizychno vykhovannya* [Differentiated physical education]. Lviv: LDUFK. (in Ukrainian)
5. Kocharyan O.S. (2011) *Struktura motyvatsiyi navchal'noyi diyal'nosti studentiv* [The structure of motivation of students' learning activities]. Kharkiv: National Aerospace University H.E. Zhukovsky «Kharkiv Aviation Institute». (in Ukrainian)
6. Makarkyn A.V. (2005) *Dyfferentsyrovanniy podkhod k formirovaniyu motyvatsiyi uchebnoy deyatel'nosti uchashchikhsya obshcheobrazovatel'nykh uchrezhdeniy (Na primere dystsyplin shkol'noho matematycheskoho kursa)* [Differentiated approach of forming of motivation for general establishments students' educational activity (On the example of disciplines of school mathematical course)] (PhD Thesis), Saransk: RHB OD.
7. Rean A.A. (2002) *Psykholohyya y pedahohyya* [Psychology and pedagogics]. Saint Petersburg: Piter. (in Russian)
8. Zheleznyak Yu.D. (2004) *Teoryya y metodyka obuchenyya predmetu «Fyzycheskaya kul'tura»* [Theory and methodology of teaching the subject «Physical culture»]. Moscow: Academy. (in Russian)
9. Farber D.A., Dubrovynskaya N.V. (1991) Funktsional'naya orhanyzatsyya razvyvayushchegosya mozha (vozrastnye osobennosti y nekotorye zakonomernosti) [Functional organization of the developing brain (age characteristics and some patterns)]. *Human physiology*, vol. 17, no. 5, pp. 17–25.
10. Filinkov V.I. (2003) *Systema profesiynoyi-prykladnoyi fizychnoyi pidhotovky fakhivtsiv mashynobudivnoyi promyslovosti* [System of professional and applied physical training of faculty of machinery and equipment industry] (PhD Thesis), Lviv: Lviv State Institute of Physical Culture.
11. Chernyavs'kyu M.V. (2011) *Rekreatsiyno-ozdorovchi tekhnolohiyi u protsesi fizychnoho vykhovannya molodshykh shkolyariv* [Recreational and health technologies in the process of physical education of junior schoolchildren] (PhD Thesis), Kyiv.